

Конституційне право; муніципальне право

УДК 341

Дахова Ірина Іванівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Дахова Ирина Ивановна

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры конституционного права Украины
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Dakhova Iryna

*Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Constitutional Law of Ukraine
Yaroslav Mudryi National Law University*

Никонова Марія Романівна

*студентка
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Никонова Мария Романовна

*студентка
Института прокуратуры и уголовной юстиции
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого*

Nykonova Mariia

*Student of the Prosecutors Training Institute
Yaroslav Mudryi National Law University*

ПРОБЛЕМА СМЕРТНОЇ КАРИ В КОНТЕКСТІ ПРАВА НА ЖИТТЯ

ПРОБЛЕМА СМЕРТНОЙ КАЗНИ В КОНТЕКСТЕ ПРАВА НА ЖИЗНЬ

THE DEATH PENALTY IN THE CONTEXT OF THE RIGHT TO LIFE

Анотація. У статті наголошується, що право на життя є першоосновою інших прав і свобод. Зазначається, що однією з основних проблем, пов'язаних з реалізацією цього права, є питання доцільності застосування смертної кари. Вказується, що це явище активно обговорювалось науковцями ще з часів епохи Просвітництва. Наведено статистичні дані, які свідчать про поступову відмову від такого виду покарання. Детально розглядаються норми міжнародних нормативно-правових актів, які регулюють питання смертної кари. Встановлено, що історія функціонування смертної кари в Україні свідчить про певні особливості. Зроблено аналіз рішення КСУ від 29.12.1999 р. Особливу увагу приділено позиціям прибічників та противників інституту смертної кари стосовно необхідності його запровадження чи скасування. В статті розглядається питання ризику судової помилки, що є додатковим аргументом щодо доцільності скасування смертної кари. Розглянуто справи «Ocalan v. Turkey» та «Soering v. the United Kingdom». З'ясовано, що відсутність смертної кари в системі покарань не призводить до збільшення кількості тяжких кримінальних правопорушень. Розглядуване явище проаналізовано також з огляду на економічний фактор. Зроблено висновок про те, що існування інституту смертної кари в сучасному світі свідчить про відсталість правового та морального рівня розвитку суспільного життя. Авторами підримується позиція противників смертної кари. Наголошується на необхідності вдосконалення такого виду покарання, як довічне позбавлення волі.

Ключові слова: право на життя, смертна кара, смертельний вирок, покарання, злочини, кримінальна відповідальність.

Аннотация. В статье отмечается, что право на жизнь является первоосновой других прав и свобод. Определено, что одной из основных проблем, связанных с реализацией этого права, является вопрос о целесообразности применения смертной казни. Указывается, что это явление активно обсуждалось учеными со времен эпохи Просвещения. Приведены статистические данные, свидетельствующие о постепенном отказе от такого вида наказания. Подробно рассматриваются нормы международных нормативно-правовых актов, регулирующих вопрос смертной казни. Отмечено, что история функционирования смертной казни в Украине свидетельствует об определенных особенностях. Проведен анализ решения КСУ от 29.12.1999 г. Особое внимание уделено позициям сторонников и противников института смертной казни о необходимости его введения или отмены. В статье рассматривается вопрос риска судебной ошибки, что является дополнительным аргументом целесообразности отмены смертной казни. Рассмотрены дела «Ocalan v. Turkey» и «Soering v. the United Kingdom». Установлено, что отсутствие смертной казни в системе наказаний не приводит к увеличению количества особо тяжких уголовных преступлений. Рассматриваемое явление проанализировано с учетом экономического фактора. Сделан вывод, что существование института смертной казни в современном мире свидетельствует об отсталости правового и морального уровня развития общественной жизни. Авторами поддерживается позиция противников смертной казни. Отмечается необходимость усовершенствования такого вида наказания, как пожизненное лишение свободы.

Ключевые слова: право на жизнь, смертная казнь, смертный приговор, наказание, преступления, уголовная ответственность.

Summary. *The article emphasizes that the right to life is the basis of other rights and freedoms. It is noted that one of the main problems associated with the exercise of this right is the question of the appropriateness of the death penalty. It is pointed out that this phenomenon has been actively discussed by scientists since the Enlightenment. There are statistics that indicate the gradual abandonment of this type of punishment. The norms of international normative legal acts regulating the issue of the death penalty are considered in detail. It is established that the history of the death penalty in Ukraine shows certain features. The analysis of the conclusion of the decision of CCU from 29.12.1999 was made. Particular attention is paid to the arguments of supporters and opponents of the death penalty regarding the need to introduce or abolish it. The cases "Ocalan v. Turkey" and "Soering v. the United Kingdom" were analyzed. It has been found that the absence of the death penalty in the penitentiary system does not increase the number of serious criminal offenses. The considered phenomenon is analyzed taking into account the economic factor. The article mentions the risk of miscarriage of justice. It has been studied that execution is the product of human suffering. It is concluded that the existence of the institution of the death penalty in the modern world indicates the backwardness of the legal and moral level of development of public life. The authors support the position of opponents of the death penalty. Emphasis is placed on the need to improve this type of punishment, such as life imprisonment.*

Key words: *death penalty, death sentence, punishment, crime, criminal responsibility.*

Постановка проблеми. Будь-яке цивілізоване суспільство визнає життя найвищою цінністю. Одним із вирішальних показників демократичності держави є ступінь гарантованості права на життя. Питання смертної кари є одним з найбільш проблемних та дискусійних для

багатьох країн світу. Неоднозначність поглядів щодо гуманності цього інституту визначається політичними та правовими переконаннями з одного боку та релігійними, моральними принципами з іншого боку. З огляду на це, йдеться не стільки про визнання смертної кари правомірною чи неправомірною, скільки про співвідношення цього питання з правом на життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання доцільності застосування смертної кари займалися такі вчені, як О.С. Бондаренко [8], Л.В. Діденко [10], В.В. Головченко [9], М.І. Карпенко [12], А.А.Музика [13], В.М. Пуйко [13], Ю.О. Толстенко [15].

Мета статті. Метою статті є комплексне дослідження застосування смертної кари, з'ясування переваг та недоліків такого виду покарання та виправданості його запровадження чи скасування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідне місце в системі прав людини традиційно займає право на життя. Воно є фундаментом, адже лише за його наявності можуть забезпечуватися всі інші права. Як зазначає з цього приводу ЄСПЛ у рішенні у справі «Pretty v. The UK», «без права на життя здійснення будь-якого іншого конвенційного права виявляється недійсним».

В сучасному світі на перший план виходить людина, її існування, самотність, неповторність [10]. Більшість Конституцій закріплюють право на життя і тим самим встановлюють позитивний обов'язок держав захищати його. В контексті гарантування цього права важливим є розгляд інституту смертної кари – позбавлення людини життя державою як покарання за скоєний злочин.

З початку існування суспільства система відповідальності за кримінальні правопорушення розвивалась та вдосконалювалась, еволюціонують і санкції кримінальної відповідальності. Наприклад, відомі часи, коли до правопорушників застосовувалися такі види покарання, як

закопування живим у землю, забивання камінням, вигнання. Такі санкції сучасне законодавство демократичних країн не передбачає. Одночасно слід звернути увагу на той факт, що, наприклад, Кримінальний кодекс Ірану ще й у XXI столітті (до 2013 року) містив таку санкцію за подружню зраду, як забивання камінням. При цьому навіть змінений Кримінальний кодекс передбачає таке покарання за вказаний злочин, як смертна кара, однак шляхом застосування іншого способу позбавлення життя (повішення).

Ще за часів епохи Просвітництва в центрі уваги ряду науковців постала проблема доцільності збереження смертної кари. Прибічники «прогуманістичної» концепції наголошували на тому, що такий інститут покарання породжує жорстокість та спонукає вчиняти нові злочини. В XIX столітті провідні позиції почала займати «класична» школа, яка, на противагу минулому напрямку, припускала можливість та навіть визнавала необхідність виконання смертних вироків.

Поступово з'являлися різні концепції, одні з яких також заперечували смертну кару як засіб кримінальної відповідальності для злочинців, а інші підтримували широке застосування такого покарання. Але в цілому прослідковується тенденція до збільшення кількості країн, які відмовляються від цього інституту. Статистичні дані свідчать про те, що станом на початок XXI століття більше ніж 70 країн світу закріпили відмову від страт, керуючись при цьому негативним досвідом застосування залякувань та катувань та обізнанням в тому, що помірні покарання йдуть на користь.

Станом на 31 грудня 2020 року 108 держав світу проголосили скасування смертної кари за всі види злочинів, а 144 країни скасували її в законодавстві або на практиці [7, с. 57]. Серед них Данія, Швеція, Австралія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Іспанія. Всупереч зазначеному, такий радикальний спосіб боротьби зі злочинами, як смертна

кара, досі функціонує у Сполучених Штатах Америки, Китаї, Японії, Єгипті, Білорусі, Саудівській Аравії, Ірані.

Країни, де досі збережений такий вид покарання, призначають його найчастіше лише за умисне вбивство. В той же час, страта також виконується за інші кримінальні правопорушення, зокрема, корупцію, державну зраду, зґвалтування, проституцію, злочини, пов'язані з обігом наркотиків тощо. Традиційними видами смертної кари є повішення, розстріл, смертельна ін'єкція, обезголовлювання та електричний стілець.

У 2020 році було страчено щонайменше 483 людини, що є найнижчим показником, зафіксованим Amnesty International за останні десять років. Кількість страт зменшилась на 26 % порівняно з 2019 роком, коли було зареєстровано 657 випадків. У порівнянні з максимальним піком 2015 року вона знизилась на 70 %. Тоді було страчено 1634 особи.

Важливо зазначити, що наведені дані не містять інформацію про кількість страт у тих державах, де інститут смертної кари виступає державною таємницею (йдеться про Китай, Північну Корею, Сирію та В'єтнам).

Головним катом світу є Китай, але відомості про це кваліфікуються секретними, отже, не включаються до офіційної статистики. Щорічно в Китаї до такого виду покарання засуджуються тисячі людей, що є найбільшим показником у світі.

18 країн виконали смертні вироки у 2020 році на тлі світу, паралізованого пандемією коронавірусу (COVID-19). Попри те, що загалом спостерігається тенденція до зменшення страт, деякі держави навіть збільшили кількість страчених, що може свідчити про неповагу до права на життя в час, коли весь світ був прикутий до проблеми недопущення розповсюдження смертельної хвороби. Резонансним стало збільшення в три рази кількості смертних вироків в Єгипті.

Проблема інституту страти вийшла за межі внутрішніх завдань окремих держав через глибоке осмислення того факту, що зневага до життя особистості набрала значного поширення, що стало реальною загрозою для гуманного суспільства. Це призвело до розгляду цього питання у міжнародному просторі.

Першими законодавчими актами, які закріпили рівність всіх людей, право на життя та свободу, стали Декларація незалежності США 1776 р., Декларація прав людини і громадянина 1789 р., прийнята Францією, та Конституція США 1787 р.

Першим кроком у закріпленні універсальності права на життя у світовому співтоваристві стало ухвалення Загальної декларації прав людини в 1948 році, стаття 3 якої проголошує, що «кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» [3].

Для держав, де застосовується смертна кара, на міжнародному рівні були розроблені мінімальні стандартні положення, яких вони повинні дотримуватись. Йдеться, наприклад, про Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., де право на життя визнається невід'ємним правом кожної людини. Але як виняток, в країнах, які не скасували такого виду покарання, як страта, смертні вироки можуть виноситися тільки за найтяжчі злочини відповідно до закону [4].

Питання смертної кари врегульовано в Конвенції про права дитини 1989 р., де зокрема зазначається, що жодна дитина не повинна піддаватись жорстокому поводженню. Особам, яким не виповнилось 18 років, смертна кара призначатись не може.

Стаття 2 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод закріплює, що смертні вироки можуть виконуватись лише в разі ухвалення їх в судовому порядку за правопорушення, за які вони передбачаються, що має бути свідченням того, що держава не позбавляє людину життя свавільно.

Скасування цього виду покарання передбачено Протоколами №6 та 13 до Конвенції. Протокол № 6 встановлює, що смертна кара може виконуватись лише в разі вчинення діянь під час війни або неминучої загрози воєнного стану. Останній крок до абсолютного скасування страт на регіональному рівні за всіх обставин зробили держави-учасниці Ради Європи, які затвердили Протокол №13 до Конвенції [5].

Європейський суд стверджує, що зміст Конвенції повинен інтерпретуватися в контексті сучасних умов, коли весь світ тяжіє до високого рівня гуманності та більш високих стандартів поваги до людського життя та здоров'я, що вимагає, відповідно, більш суворого ставлення до питання смертної кари [16]. Генеральною Асамблеєю ООН в 2016 році було ухвалено резолюцію про мораторій на застосування смертної кари [6].

Дослідження практики ЄСПЛ щодо проблеми смертних вироків свідчить про те, що такий вид покарання став розглядається в мирний час неприйнятним і недопустимим в контексті ст.2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Виключення, які передбачені частиною другою цієї статті, можуть запроваджуватися лише у випадку визнання їх в судовому порядку такими, що допускаються.

Що стосується України, то в контексті права на життя в державі завжди було актуальним питання доцільності застосування смертної кари. Після здобуття країною незалежності перед органами державної влади постало питання створення демократичного простору, який буде всебічно гарантувати інтереси громадян. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою цінністю. Стаття 27 Основного Закону передбачає, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Жоден не може бути свавільно позбавлений цього права. Держава зобов'язується захищати

життя людини [1]. Конституція була складена з урахуванням положень міжнародно-правових актів, що стосуються цього питання.

Водночас з існуванням закріплених на законодавчому рівні положень про невід'ємність права на життя в Україні зберігалась смертна кара «як виняткова міра покарання» аж до кінця ХХ століття. До 1997 року з часу становлення незалежності в Україні було виконано понад 600 смертних вироків переважно у вигляді розстрілу.

Неможливо оминути той факт, що 1989 рік відзначився прийняттям Генеральною асамблеєю ООН другого факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари. Україна, в свою чергу, була однією із країн-ініціаторів ухвалення цього акта, що свідчить про неабияку готовність нашої держави крокувати шляхом дотримання міжнародних зобов'язань у сфері забезпечення прав людини.

Процеси євроінтеграції суттєво вплинули на процес вилучення смертної кари із системи покарань. «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу» закріплювала «зближення із сучасною європейською системою права». Таке положення свідчить про необхідність приведення українського законодавства у відповідність міжнародному [14]. Скасування страт в Україні ґрунтувалося на підставах, які були підтвержені досвідом багатьох країн світу, та сприяло визначенню місця нашої держави в системі міжнародно-правових відносин.

Перш ніж остаточно скасувати розглядуваний інститут покарання наша держава була повинна пройти три стадії, дві з яких неможливо назвати успішними. Після вступу України до Ради Європи було накладено мораторій на застосування смертної кари навесні 1997 року. Але згодом український уряд визнав недійсність цієї заборони. Другий мораторій також не призвів до успіху в цьому питанні. Лише Конституційний Суд

України в своєму рішенні від 29.12. 1999 р. визнав смертну кару такою, що суперечить Конституції України.

Висновок Суду полягає в тому, що виконання смертних вироків порушує положення статті 27 Основного Закону України, тобто свідчать про заперечення невід'ємного права на життя. Норми частини другої статті 22 Конституції не тільки гарантують конституційні права та свободи, а й забороняють приймати акти, які будуть звужувати їх зміст та обсяг.

Відповідні зміни до Кримінального Кодексу вже 2000 року були внесені більшістю голосів Верховної Ради України. Для 434 злочинців, які чекали на виконання смертного вироку, таке рішення виявилось порятунком їхнього життя.

Українськими науковцями смертна кара визначається як винятковий, найсуворіший вид покарання, що полягає у примусовому позбавленні життя засудженого від імені держави і за вирок суду [13].

В Україні смертні вирокі призначались переважно за злочини проти життя та злочини проти держави. Ця процедура вирізнялась певною стабільністю, адже кожна друга особа, яка скоїла особливо тяжкий державний злочин, та кожна третя особа, яка вчинила умисне вбивство, притягалися до покарання у вигляді смертної кари. З 1989 по 1993 роки спостерігалось збільшення кількості тяжких злочинів, що, в свою чергу, призвело до зростання виконаних смертних вироків. Цей вид покарання застосовувався переважно для чоловіків від 18 до 30 років. Дніпропетровська та Запорізька області стали лідерами за кількістю страчених осіб.

Неоднозначна реакція людей та палкі дискусії стали наслідком скасування в Україні смертної кари. Представники деяких політичних партій взагалі виступають за відновлення такого інституту в системі покарань нашої держави. Україна, як і інші країни, які відмовились від використання смертної кари, виходили, насамперед, з гуманізації суспільного життя. В жодному куточку Європи, де скасували цей інститут

покарання, не проводився всезагальний референдум. При цьому опитування жителів окремих держав світу показують, що велика кількість людей виступають за відновлення смертної кари [15].

Науковцями підтримуються різні думки з приводу того, чи допускається виконання смертних вироків в контексті права на життя. Це питання неможливо розглядати з одного боку. Для всеосяжного дослідження цього явища необхідно звернутися і до юридичних, і до моральних норм.

Позиція прихильників смертної кари базується на низці аргументів. Прийнято вважати, що засудження до такого виду покарання сприятиме запобіганню скоєння особливо тяжким кримінальних правопорушень. Прибічники такого явища переконані, що за сучасного рівня розвитку нашого суспільства людину може зупинити страх бути страченою, а не інші певні обмеження чи застереження. Смертна кара може бути дієвою в контексті виховання сучасної молоді, серед якої набувають поширення жорстокі злочини.

Смертна кара, на думку її прибічників, виступає ефективним засобом захисту від найжорстокіших правопорушників, які не підлягають реабілітації та не визнають свою провину. Смертний вирок для злочинця виключає можливість вчинення ним іншого правопорушення. Така особа не може відкупитися чи потрапити під амністію [8, с.180]. Важко із впевненістю наголошувати на виправній силі позбавлення волі. Навіть за довічного ув'язнення правопорушник може втекти з місця відбування покарань або вчиняти злочини за ґратами.

Смертна кара може якіюсь мірою задовільнити почуття помсти потерпілого і хоча б частково компенсувати втрати для рідних. Ніхто не має права розпоряджатися чужим життям (якщо йдеться про вчинення вбивства). Злочинець повинен відповідати тією мірою, яка є пропорційною вчиненому ним злочину. Доречно згадати принцип «око за око». Держава,

яка бере на себе роль ката, сприяє атмосфері соціальної справедливості. Відповідно, зростає рівень довіри до органів державної влади.

Переваги смертної кари окреслюються також тим, що до виконання смертного вироку засуджений володіє цілим комплексом прав. Правопорушник має можливість в касаційному порядку звернутися до суду з оскарженням рішення про його страту, може написати клопотання про помилування, має право звертатися до адвоката та на зустрічі з ним у необмеженій кількості. Для такої особи передбачені також побачення з рідними та листування.

Одним з основних аргументів доцільності запровадження смертної кари є економічний фактор. Такий вид покарання є більш раціональним з боку фінансових витрат. Для утримання злочинців у в'язницях щорічно заохочуються кошти платників податків, серед яких можуть бути і кошти постраждалих. Камера для правопорушника повинна бути облаштована всім необхідним для існування, засудженого потрібно одягати та годувати тричі на день. Кожна цивілізована держава тяжіє до створення більш комфортних умов для злочинців в той час, як в суспільстві і надалі відбуваються вбивства, зґвалтування та насильство. А відбування покарань за кошти інших осіб не є справедливим в контексті вчинених правопорушень.

Поширеною є діаметрально протилежна думка тих, хто виступає проти функціонування інституту смертної кари. Така міра покарання є породженням жорстокості та злочинності в соціумі і виступає тим же вбивством, але закріпленим законодавчо. Численними дослідженнями з'ясовано, що відсутність такого інституту не призводить до збільшення кількості тяжких кримінальних правопорушень. Зростання гуманізації сприяє зменшенню рівня злочинності в суспільстві. За думкою Г.Татари, магістра Кінгстонського університету з прав людини, смертна кара не є стримуючим фактором для потенційних злочинців. Особи, які вчинили

кримінальне правопорушення, будуть здійснювати нові злочини, бо розуміють, що їм просто нічого втрачати.

Неможливо не відмітити, що завжди існує вірогідність судової помилки. Історії відомо багато ситуацій, коли людина визнавалась невинуватою за десятки років ув'язнення. При застосуванні смертної кари людське життя може закінчитись через несприятливу та випадкову помилку. В такому разі виправдати невинно засудженого вже не вийде [11].

Страта виключає можливість перевиховання або переосмислення своїх дій злочинцем. Можна припускати, що у разі застосування до винуватої особи іншого виду покарання, наступні кримінальні правопорушення не були б вчинені.

Усі дослідження стосовно цього питання вказують на те, що страта породжує людські страждання. У справі від 1989 року «Soering v. the United Kingdom» громадянин Німеччини вказував на наявність у нього «синдрома камери смертників». Він мав страх того, що у разі екстрадиції його в США, йому буде винесено смертельний вирок. Такий синдром виявляється в сильному психологічному впливі на осіб, засуджених до смертної кари, що є руйнівним для них. Суд визнав, що для заявника мав місце ризик стати жертвою нелюдського або такого поведження, що принижує людську гідність, що є порушенням статті 3 Конвенції. Правомірна мета могла бути виконана в інший законний спосіб, що не викличе сильних хвилювань та страждань у людини [17]. Слід розуміти, що йдеться не лише про муки засудженого, який перебуває у безвихідній ситуації та нерідко усвідомлює свою провину за скоєне, а й про страждання його рідних.

При розгляді питання доцільності застосування смертної кари необхідно виходити з права людини на справедливий судовий розгляд.

У справі «Ocalan v. Turkey» від 12.05 2005 року громадянин Туреччини був засуджений до покарання у вигляді смертного вироку [18]. Проте Туреччиною на законодавчому рівні було скасовано такий інститут у 2003 році. З огляду на це, покарання для особи було замінено на довічне повбавлення волі. ЄСПЛ наголошує на тому, що смертна кара виключається стосовно особи, до якої не було застосовано право на справедливий судовий розгляд.

Страта заперечує невід'ємне право на життя, до того ж нікому ще не вдалося довести, що таке явище насправді задовольняє значний суспільний інтерес. Існування такого інституту лише свідчить про закріплення в державі відсталості правового та морального рівня розвитку суспільного життя.

У деяких випадках застосування до злочинця смертної кари навіть викликає почуття жалю до правопорушника. Держава не вирішить проблеми постраждалих тим, що позбавить життя злочинця. Системні смертні вироки, які відбуваються не без помилок, можуть стверджувати про відхід від загальної справедливості. Така міра покарання лише відволікає органи державної влади від створення більш ефективних засобів захисту прав та інтересів громадян та створює мінливу видимість того, що в такий спосіб злочинів буде вчинятися менше.

Ми підтримуємо позицію противників смертної кари і наголошуємо на тому, що виконання смертних вироків суперечать меті покарання – виправленню засуджених. Адже особи, які відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі, мають право звернутися до Президента з клопотанням про помилування. У разі притягнення до відповідальності невинної особи, довічне позбавлення волі дає можливість на виправлення судової помилки. Крім того, будь-який грошовий фактор не має позбавляти людину життя, яким би раціональним з економічної точки зору це не було. Вважаємо, що кожна країна має можливість знайти інший

спосіб покарання злочинця, крім смертної кари, який буде більш гуманним.

Головною тенденцією розвитку інституту смертної кари на сьогоднішній день є поступова відмова від такого покарання. Як вже зазначалось, кількість страчених осіб в цивілізованих державах з кожним роком зменшується. Коло правопорушень, за які може бути винесено смертельний вирок, також звужується. Крім того, мінімальний вік, з якого може бути здійснена смертна кара для особи, в більшості країн складає 18 років, що свідчить про захист прав малолітніх та неповнолітніх осіб. В середньому одна країна в рік відмовляється від смертних вироків на законодавчому рівні.

Найбільш доцільним видається використання такого виду покарання, як довічне позбавлення волі. Сучасне суспільство досягло високого рівня гуманності та поваги до людської гідності, про що свідчить і практика застосування такого виду покарання, як довічне ув'язнення. Слід хоча б згадати рішення ЄСПЛ «Petukhov v. Ukraine» від 12.03.2019 р. [19], після ухвалення якого Конституційний Суд України рішенням від 16.09.2021 р. (справа про перегляд вироку особі, караній на довічне позбавлення волі) визнав такими, що не відповідають Конституції України положення статей 81, 82 Кримінального кодексу України, які не передбачали можливість застосування умовно-дострокового звільнення до осіб, яких засуджено до відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

Отже, смертна кара є невинуватим покаранням, адже життя людини є невідчужуваним правом та фундаментом функціонування демократичного суспільства.

Висновок. На нашу думку, тенденція до скасування смертної кари – єдиний правильний і об'єктивно обумовлений шлях розвитку подальшого функціонування людства. Виконання смертних вироків є на сьогоднішній день наслідком традиційних, усталених переконань про те, що лише

найвища міра покарання у вигляді смертної кари є найбільш раціональним чинником стримання можливих злочинів. В контексті права на життя це явище порушує положення багатьох міжнародних нормативно-правових актів та Конституцій окремих держав про невід'ємність права на життя. А отже, міжнародною спільнотою повинні бути узгоджені більш рішучі дії в питанні скасування інституту смертної кари назавжди.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., з наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141 (дата звернення 24.11.2021)
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99#Text>
3. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголош. Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 24.11.2021).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 р. № 995_043. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення 24.11.2021).
5. Протокол № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за

- всіх обставин: Міжнародний документ від 03.05.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_180 (дата звернення 24.11.2021).
6. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 71/187 від 19.12.2016 року «Мораторій на застосування смертної кари. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/71/187> (дата звернення 24.11.2021).
  7. Amnesty International Global Report. Death Sentences and Executions 2020. URL: <https://www.amnestyusa.org/wpcontent/uploads/2021/04/DEATH-SENTENCES-AND-EXECUTIONS-2020.pdf>
  8. Бондаренко, О.С. Перспективи запровадження смертної кари в Україні [Текст] / О.С. Бондаренко, Н.С. Ковальов // Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 178-180.
  9. Головченко В. Смертна кара: морально-правові аспекти застосування. Віче. 2007. № 22. URL: <http://www.viche.info/journal/726/>
  10. Діденко Л.В. Інститут смертної кари в Україні (міжнародно-правовий та історико-соціальний аспекти): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 20 с.
  11. Литовченко Л. Смертна кара не гарантує зменшення злочинності в суспільстві – експерт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24742987.html>
  12. Карпенко М. І., Бандурович А. В. Смертна кара: бути чи не бути? Юридична наука. 2013. № 5. С. 62-69.
  13. Музика А., Пуйко В. Смертна кара // Юридична енциклопедія: В 6 т./Редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова) та ін. К. «Укр.енцикл», Т.5: П-С. 2003. 736 с. С. 533-534.
  14. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу // Політика і час. 2000. № 3-4. С. 30.

15. Толстенко Ю. О. Проблема смертної кари у міжнародному праві. Права людини і демократія : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 15 трав. 2018 р. Харків, 2018. С. 165-169.
16. Рішення ЄСПЛ від 28.07.1999 року в справі «Selmouni v. France» (заява №25803/94). URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b70210.html>
17. Рішення ЄСПЛ від 07.07.1989 року в справі «Soering v. the United Kingdom» (заява №14038/88). URL: <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-soering-v-united-kingdom-application-no-1403888-7-july-1989>
18. Рішення ЄСПЛ від 12.05.2005 року в справі «Ocalan v. Turkey» (заява №46221/99). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22002-3843%22%5D%7D>
19. Рішення ЄСПЛ від 12.03.2019 року в справі «Петухов проти України (№ 2)» (заява № 41216/13). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d98#Text

References

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., з наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. # 30. Ст. 141 (дата звернення 24.11.2021)
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народногo депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, щодо передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року # 11-рп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99#Text>

3. Zaghaljna deklaracija prav ljudyny: pryjnjata i progholosh. Rezoljucijeju 217 A (III) Gheneraljnoji Asambleji OON vid 10 ghrudnja 1948 r. // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (data zvernennja 24.11.2021).
4. Mizhnarodnyj pakt pro ghromadjansjki i politychni prava : Mizhnarodnyj dokument vid 16.12.1966 r. # 995_043. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (data zvernennja 24.11.2021).
5. Protokol # 13 do Konvenciji pro zakhyst prav ljudyny i osnovopolozhnykh svobod, jakyj stosujetjsja skasuvannja smertnoji kary za vsikh obstavyn: Mizhnarodnyj dokument vid 03.05.2002 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_180 (data zvernennja 24.11.2021).
6. Rezoljucija Gheneraljnoji Asambleji OON 71/187 vid 19.12.2016 roku «Moratorij na zastosuvannja smertnoji kary. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/71/187> (data zvernennja 24.11.2021).
7. Amnesty International Global Report. Death Sentences And Executions 2020. URL: <https://www.amnestyusa.org/wpcontent/uploads/2021/04/DEATH-SENTENCES-AND-EXECUTIONS-2020.pdf>
8. Bondarenko, O.S. Perspektyvy zaprovadzhennja smertnoji kary v Ukraini [Tekst] / O.S. Bondarenko, N.S. Kovaljov // Jurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal. 2019. # 3. S. 178-180.
9. Gholovchenko V. Smertna kara: moraljno-pravovi aspekty zastosuvannja. Viche. 2007. # 22. URL: <http://www.viche.info/journal/726/>
10. Didenko L.V. Instytut smertnoji kary v Ukraini (mizhnarodno-pravovyj ta istoryko-socialnjnyj aspekty): Avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk. Odesa, 2001. 20 s.

11. Lytovchenko L. Smertna kara ne gharantuje zmeshennja zlochynnosti v suspiljstvi – ekspert. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24742987.html>
12. Karpenko M. I., Bandurovych A. V. Smertna kara: buty chy ne buty? Jurydychna nauka. 2013. # 5. S. 62-69.
13. Muzyka A., Pujko V. Smertna kara // Jurydychna encyklopedija: V 6 t./Redkol.: Ju.S.Shemshuchenko (gholova) ta in. K. «Ukr.encykl», T.5: P-S. 2003. 736 s. S. 533-534.
14. Strateghija integraciji Ukrajiny do Jevropejskogho Sojuzu // Polityka i chas. 2000. # 3-4. S. 30.
15. Tolstenko Ju. O. Problema smertnoji kary u mizhnarodnomu pravi. Prava ljudyny i demokratija : zb. nauk. st. za materialamy nauk. konf., m. Kharkiv, 15 trav. 2018 r. Kharkiv, 2018. S. 165-169.
16. Rishennja JeSPL vid 28.07.1999 roku v spravi «Selmouni v. France» (zajava #25803/94). URL: <https://www.refworld.org/cases,EChR,3ae6b70210.html>
17. Rishennja JeSPL vid 07.07.1989 roku v spravi «Soering v. the United Kingdom» (zajava #14038/88). URL: <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-soering-v-united-kingdom-application-no-1403888-7-july-1989>
18. Rishennja JeSPL vid 12.05.2005 roku v spravi «Ocalan v. Turkey» (zajava #46221/99). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22002-3843%22%5D%7D>
19. Rishennja JeSPL vid 12.03.2019 roku v spravi «Petukhov proty Ukrajiny (# 2)» (zajava # 41216/13). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d98#Text